

DUHOVNOST VJEROUČITELJA*

Primljeno:
17. 4. 2006.
Izvorni
znanstveni članak
UDK
371.213.3.014.
523(430)
37.014.523(430)

JACQUES SCHEPENS

Philosophisch-Theologische Hochschule Salesianer don Bosco
Don Bosco Str. 1
83671 Benediktbeuern, Njemačka

Sažetak

Autor posebice ističe njemačko okruženje u kojem je članak nastao te poimanje školskog vjeronauka koje tamo prevladava. Schepens želi prikazati duhovnost kao sastavnicu vjeroučiteljeve profesionalnosti, a odgojno iskustvo kao mjesto u kojemu se rađa duhovnost.

Danas se s raznih strana ističe važnost vjeroučiteljeve duhovnosti. Autor duhovnost smješta u kršćansko okruženje i ističe kako je duhovnost povezana s iskustvom življenja kršćanske vjere. Duhovnost vjeroučitelja blisko je povezana s vršenjem njegove profesije u školskom okruženju. Kao zaposlenik škole, on ima specifičan odgojno-obrazovni zadatak. Po svojoj povezanosti s Crkvom, pozvan je i na kritičku solidarnost s Crkvom. Kao specifičan »pastoralni djelatnik«, nastoji pomoći mladima da bliže i što sveobuhvatnije upoznaju kršćansku religiju. Kao teološki kompetentna osoba, pomaže mladima da u vjeri dobiju bolje motrište za svoj život. Stoga je pozvan gajiti osoban odnos prema kršćanskoj poruci. Danas to konkretno znači da je vjeroučitelj pozvan biti svjedok vjere u školskom okruženju, a ujedno i specifičan »prorok« i »pastir« koji pomaže učenicima na putu njihovoga osobnog razvoja i rasta njihove samostalnosti.

Ključne riječi: vjeroučiteljeva duhovnost, profesionalnost vjeroučitelja, vjeroučitelj-svjedok

1. UVOD

Prošlih desetljeća učinjeno je mnogo na području sadržajne, metodološke i didaktičke obnove školskog vjeronauka. Danas se pozornost ponajviše usmjerava prema vjeroučiteljima, koji su pozvani u praksi provesti tu obnovu. Od njih se prije svega traži predmetna i pedagoška kompetencija, ali se ne može zanemariti ni njihovo »znati biti«, tj. njihove osobne i motivacijske značajke. To je i okruženje unutar kojega se smješta ovaj doprinos koji želi opisati mjesto vjeroučitelja na području prak-

tične duhovnosti. Upravo u aktualnoj općoj pedagoškoj raspravi, osoba učenika i učitelja sve više dobivaju središnje mjesto.¹

* Naslov izvornika: *Una spiritualità per l'insegnante di religione*, u: »Religione e scuola« 34(2005/2006) 1, 9-22.

¹ Usp. W. TZSCHEETZSCH, *Religionslehrer-sein. Herausforderungen und Kompetenzen*, u: »Theologische Quartalschrift« 179(1999), str. 100-109; H.-G. ZIEBERTZ, *Wer initiiert religiöse Lernprozesse? Rolle und Person der Religionslehrer*, u: G. HILGER / S. LEIMGRUBER / H.-G. ZIEBERTZ, *Religionsdidaktik. Ein Leitfaden für Studium, Ausbildung und Beruf*, München 2001, str. 180-200.

Tema vjeroučiteljeve duhovnosti, nakon što je u prošlosti prevladavala u religijskoj pedagogiji, a zatim gotovo potpuno nestala iz rasprava, kao reakcija na prethodno jednostrano viđenje, šezdesetih godina prošlog stoljeća duboko se preoblikovala, povezujući se s temama obnove i profesionalizacije školskih vjeroučitelja. Danas se s raznih strana zahtijeva duhovnost školskog vjeroučitelja. Taj je razvoj povezan i uz porast zanimanja za duhovnost koji možemo uočiti unutar i izvan kršćanstva. Druge pojave, kao što je tzv. *burn-out* sindrom («istrošenost»),² koji zasigurno ne šteti ni školske vjeroučitelje, još su više pojačale zahtjev za postavljanjem takvih pitanja.

Kako bi se pojasnio odabrani pristup, nužno je pojasniti u kojem se smislu ovdje upotrebljava izričaj »duhovnost«, koji danas ima barem tri značenja: prvo, vrlo široko, on je istoznačnica za religioznost općenito; drugo, vrlo usko, odnosi se na prakticiranje religioznosti kao što su molitva i meditacija; treće, označava središte religiozne prakse – prijanjanje neke osobe uz religiozne sadržaje i njezin pokušaj posljednjeg usmjeravanja svog života. Danas je izričaj »duhovnost« postao gotovo moderan te ga se može susresti u vrlo različitim kontekstima. Ne ograničava se na kršćanske sadržaje, nego se može odnositi i na druge religije, pa čak i na nereligioznu životnu praksu. U ovom članku, duhovnost je smještena u kršćansko okruženje i označava pojedinačni ili skupni odnos s Bogom, koji se živi u kršćanskom smislu i usmjerenju danom vlastitom životu koji se otvara prema dolasku Božjeg kraljevstva istine, ljubavi i pravde. Duhovnost je prema tome više od obične religioznosti; tiče se iskustvenog dijela kršćanske vjere, njezina ukorjenjenja u osobnosti, njezine sposobnosti da dodirne sva područja života. Duhovnost je uvijek povijesno, sociološki

i kulturološki određena. Danas se treba ostvarivati u pluralističkom i sekulariziranom društvu te se stoga pred nju postavljaju nove zadaće. U slučaju školskog vjeroučitelja, riječ je o području djelovanja koje je povezano sa zadacima školskog vjeroučitelja. Klasičnim teološkim rječnikom, moglo bi se ovdje govoriti o aktivnom obliku duhovnosti. Duhovnost vjeroučitelja treba prema tome promatrati u bliskoj povezanosti s vršenjem njegove profesije u današnjem školskom okruženju.

U ovom članku želi se ukazati na neke temeljne duhovne spoznaje koje bi, po našem mišljenju, trebale nadahnjivati i motivirati osobu školskog vjeroučitelja u vršenju njegovih zadaća. Istovremeno želimo pokazati i kako on može rasti u svojoj osobnoj vjeri upravo polazeći od odgojnog iskustva koje živi i kako njegova duhovnost može imati pozitivan utjecaj na njega kao učitelja. Nastojat će se ta razmišljanja povezati s konkretnim zadacima, tako da se može govoriti o »zemaljskoj duhovnosti« školskog vjeroučitelja.

2. DUHOVNOST I SREDIŠNJE ZADAĆE ŠKOLSKOG VJEROUČITELJA

Mnogi školski vjeroučitelji zabrinuti su kako će se najbolje pripremiti za zadaće koje ih očekuju, tim više što su poteškoće danas raznolike. S jedne strane uočava se slabo zanimanjem mladih za vjeronauk, a tu su i poteškoće povezane uz promijenjenu ulogu vjere i Crkve u društvu itd. Dobra priprema povezana je s profesionalnošću i kompetentnošću koje je moguće steći pomoću odgovarajuće početne i cjeloživotne formacije. Danas to uključuje stjecanje stručne pedagoški utemeljene kulture i su-

² Usp. N. WEIDINGER, *Spiritualität contra Teacher-Burnout?*, u: »rabs« 27(1995), 35-45.

djelovanje u odgojno-obrazovnoj zadaći škole. Pitanje duhovnosti valja promatrati u tom okviru. Ona ni u kojem slučaju ne zamjenjuje ozbiljno i trajno nastojanje da se poboljša kakvoća na pedagoškom, didaktičkom i teološkom području, ali omogućuje da se te različite dimenzije hrane na dubljem izvoru. Drugim riječima, duhovna dimenzija treba biti integrirana u vjeroučiteljevu duhovnost i izražavati se u njegovim djelatnostima i djelima.

2.1. *Školski vjeroučitelj u službi škole: odgojno-obrazovna zadaća*

Zadaća je školskog vjeroučitelja ponuditi školi svoj specifični odgojno-obrazovni doprinos. Školske se vjeroučitelje danas prvenstveno promatra kao »nastavnike«, a ne kao »predstavnike Crkve«. Oni se sami također, barem u prvome stupnju, smatraju prvenstveno članovima školske zajednice. S druge strane šalje ih Crkva te se trebaju osjećati povezani sa zajednicom vjernika.

Među svojim kolegama, učenicima i roditeljima, školski su vjeroučitelji pozvani osvjetliti humanizirajuće i promicateljske poticaje na kulturnom i socijalnom planu, a to su poticaji koji proizlaze iz religija, posebice iz kršćanstva. Sinoda njemačkih biskupija iz 1971. svojevremeno je već istaknula kako je školski vjeronauk velika blagodat jer religija predstavlja neophodnu dimenziju ljudske osobe i doprinosi njezinu razvoju. Religija je osnovni dio kulture i povijesti te se postojano utiskuje u društveni život.³

Školski vjeroučitelj doprinosi izgradnji ljudskog projekta škole. Pozvan je kolegijalno se angažirati u ostvarivanju odgojnog projekta utemeljenog na dubokim uvjerenjima i ljudskim vrednotama. Zajedno sa svojim kolegama doprinosi stvaranju pozitivnog ozračja u školi. Ima i kritičkih pitanja o ideji škole koju se želi promicati: ne

postoji li opasnost da se učenike jednostrano priprema za tržište rada? Je li škola dostatno kritična prema prevladavajućim društvenim sustavima? Zadovoljava li se školskim rezultatima ili stvarno cijeni i druge dimenzije postojanja i druge vrednote? Sa svog stajališta, i školski je vjeroučitelj pozvan doprinijeti definiciji vrsti idealnog čovjeka kakva škola, više ili manje svjesno, želi promicati.

Kako bi se ispunile različite zadaće, školski vjeroučitelji mogu osobno usvojiti potencijal proročkog i kritičkog iskustva kršćanske religije i učiniti da postane nadahnuteljski izvor njihovoga djelovanja. U tu svrhu trebaju na odgovarajući način upoznati osloboditeljsku dimenziju religijske tradicije te istovremeno, gdje je to moguće, u školi i učionici djelovati kao branitelji ljudske osobe i školske kulture. Ukratko, školski vjeroučitelj može osobno doprinijeti poboljšanju školske kulture.

2.2. *Školski vjeroučitelj u službi Crkve: kritička solidarnost*

Školski vjeronauk kao predmet ne dokazuje se samo po doprinosu koji daje odgojno-obrazovnoj zadaći škole; on se uvijek izvodi i po »mandatu Crkve«. Prema Drugom vatikanskom saboru, Crkva je prvenstveno »Božji narod« u hodu, u bratskom *zajedništvu* svih krštenih.⁴ O tom mandatu, koji se u raznim europskim zemljama pojavljuje u različitim oblicima i predviđa različit pravni status, može se razmišljati u skladu s današnjom situacijom.

³ Usp. ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SA VEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1995, str. 35-36, br. 2.6.5; N. METTE, *These zum Religionsunterricht. Zu einer bildungstheoretischen und religionspädagogischen Verantwortung*, u: »Orientierung« 66(2002), 86-89; 99-100, ovdje str. 87.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen Gentium*, pogl. II i III.

Unatoč svim svojim slabostima i svim svojim ograničenjima, Crkva ipak uvijek ostaje nositeljica bogate tradicije izgradnje smisla, osjetljivosti i vrednota, koje ona prenosi mladim naraštajima s nakanom da im pomogne u razvoju njihove osobnosti. Stoga se nije moguće odreći bliske povezanosti školskog vjeroučitelja s Crkvom i s vjerom Crkve. Vjeroučiteljeva je zadaća osobno pounutarnjiti i konkretno živjeti tu povezanost. Veza s crkvenom zajednicom uživa i pravni status, koji je definiran kanonskim pravom. Dijecezanski ordinarij, kao pastir lokalne Crkve, jest onaj koji šalje školske vjeroučitelje i povjerava im zadaću poučavanja.⁵ Njegova je briga da školski vjeroučitelji budu osobe koje se ističu ispravnim naukom, svjedočenjem kršćanskog života i pedagoškim umijećem.⁶ To znači da školski vjeroučitelj vrši svoju ulogu ne samo u ime škole nego i u ime crkvene zajednice. Stoga na satu školskog vjeronauka ne može na prvome mjestu biti osobno vjeroučiteljevo religiozno mišljenje, nego vjera Crkve i kršćanska predaja. Naravno, školski vjeroučitelj može na osobni način predstaviti ono što je kršćane dovelo do vjere u Boga Isusa Krista i kako su kršćani u skladu s tom vjerom počeli svoj život temeljiti na ljubavi i nadi.

Stoga je nužno da školski vjeroučitelj bude povezan s biblijskom predajom i s predajom crkvene zajednice. Opravdano realističan pogled na konkretnu situaciju Crkve ne smije zasjeniti duboki smisao za Crkvu koja uvijek mora nastojati da se obnavlja polazeći od evanđelja.

Sinoda njemačkih biskupija od 1974. naglašava da povezanost školskog vjeroučitelja s Crkvom »istovremeno promiče živu svijest o pogreškama i slabostima kao i raspoloživost za promjenu i za reforme«⁷. Utemeljena kritika Crkve nešto je potpuno drugačije od destruktivne kritike koja

poništava vjeru koja je po Crkvi došla k ljudima. Iskrena i otvorena komunikacija između školskog vjeroučitelja i odgovornih osoba u Crkvi može promicati obrazloženje prenošenja vjere Crkve. Time se nikako ne želi ustvrditi da školski vjeroučitelji trebaju biti obični činovnici koji prenose »uljepšanu, teološki previše idealiziranu sliku Crkve«⁸. Činovnici ne mogu biti autentični svjedoci.

2.3. Školski vjeroučitelj kao »pastoralni djelatnik«

Roditelji učenika koji su se opredijelili za školski vjeronauk očekuju da školski vjeroučitelj stvarno poučava vjeronauk. To očekivanje pretpostavlja s jedne strane vjeroučiteljevu teološku kompetentnost, a s druge strane osobnu povezanost s kršćanskom vjerom.

Normativna znanstvena disciplina za školski vjeronauk je teologija. Školski vjeroučitelji trebaju stoga usvojiti neophodne teološke spoznaje, posebice na području praktične teologije, te ući u cjeloživotnu formaciju. U sadašnjoj situaciji, oni su potaknuti na izgradnju odgovarajućih spoznaja i, s obzirom na druge religije, na nove oblike religioznosti i na razna viđenja svijeta. I odgovarajuće poznavanje ljudskih i socijalnih problema treba biti njihova trajna briga, a da se pritom sadržaji školskog vjeronauka ne svode na antropologiju ili sociologiju. Kao religiozni pedagozi, oni nastoje pažljivo i razborito razmišljati o konkretnoj i egzistencijalno življenoj vjeri

⁵ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, Zagreb, 1988, br. 805.

⁶ Usp. *isto*, br. 804, par. 2.

⁷ Usp. DIE DEUTSCHEN BISCHÖFE / KOMMISSION FÜR ERZIEHUNG UND SCHULE, *Schulpastoral. Dienst der Kirche an den Menschen im Handlungsfeld Schule*, Bonn, 1996.

⁸ Usp. *Vjeronauk u školi*, str. 42, br. 2.8.5.

i tumačiti je unutar iskustva vjere crkvene zajednice. Tu zadaću oni ostvaruju ne samo pomoću znanstvene nego i pastoralne nakane. Oni su, da tako kažemo, posrednici religiozne tradicije, posebice kršćanske, današnjim mladim naraštajima. Satovi školskog vjeronauka trebaju biti nešto posve drugo od prigode za »divulgativnu« teologiju. Njihova je svrha pomoći mladima da pobliže i sa svih strana upoznaju kršćansku religiju. To nastoje postići prenošenjem spoznaja i vrednota tako da mladi mogu pronaći značenja i pomoć za svoj život.

Školski vjeroučitelj nije stoga samo teološki kompetentan. On mora samoga sebe shvaćati osobito kao posrednika koji je sposoban mladima pomoći da u vjeri dobiu bolje motrište za svoj život. Pozvan je poticati ih na razbistravanje i produbljivanje njihova osobnog stava i djelovanja prema kršćanskoj poruci. Poznavajući učenike, razred i školu, vjeroučitelj je u najboljem položaju da pronađe konkretan i realan put koji je prikladan za usvajanje ozbiljnog poznavanja kršćanske perspektive. Stoga treba prihvatiti punu odgovornost za razred. U tu svrhu mora nastojati zadobiti povjerenje svojih kolega i roditelja. Mora biti sposoban procijeniti što se u odgovarajućoj situaciji može stvarno postići i koji su sve koraci mogući i realni s pojedinim učenicima i s razredom na području prenošenja kršćanske poruke. Za to nije potrebno samo poznavanje i specifične kompetencije nego i sposobnost uvjeravanja. Sve se to treba održavati živim pomoću studija, cjeloživotnog obrazovanja i produbljivanja vlastite duhovnosti.

Za školskog vjeroučitelja nije dovoljna kompetentnost i revnost za vlastiti predmet. Od njega se očekuje i osobni odnos prema kršćanskoj poruci. Vjera u Boga hebrejsko-kršćanske tradicije je preduvjet i polazište za poučavanje školskog vjeronauka. Mladi

očekuju nešto više od objektivne predmetne analize kršćanske poruke ili jednostavne znanosti o religiji. Govoriti i pripovijedati o Bogu i njegovu kraljevstvu mora biti vjerodostojno zahvaljujući traženju vlastitoga religioznog iskustva. Školski vjeroučitelj mora biti uvjeren u vjerodostojnost i značenje kršćanske religije ne samo intelektualno nego i afektivno i egzistencijalno. Samo se po sebi razumije da osobni vjerski angažman može imati razne oblike, a neizbježni su i trenuci krize i duhovne suhoće.

»Ne može se sate i sate govoriti o Bogu, a da se istovremeno i snažno ne razgovara s Bogom«, napisao je A. Exeler.⁹ Školski vjeroučitelj, na temelju svog iskustva, mora imati barem neku ideju o tome što znači živjeti u povezanosti s Bogom. Kako bi svojim učenicima mogao razjasniti kakve veze ima Isus Krist s njihovim životom, ako taj isti Krist nema nikakvu ulogu u njegovom životu i ako on sam osobno Boga poznaje samo po čuvenju?

2.4. *Školski vjeroučitelj: crkvena dijakonija i raspoloživost za dijalog*

Jedan od najvažnijih vidova vjeroučiteljeve duhovnosti danas je možda shvaćanje vlastite zadaće kao crkvene dijakonije. Od njega se očekuje evangelizacija, koja će mlade potaknuti na osobno razmišljanje o vlastitoj vjeri.

Školski vjeroučitelj može tumačiti svoju zadaću u školi kao služenje očvječenju djece i mladih. Zbog toga je od bitne važnosti da ih nauči vrednovati kao osobe, a ne samo na temelju njihovih rezultata učenja. Taj temeljni stav pretpostavlja posebnu sposobnost uspostavljanja odnosa s

⁹ Usp. R. PREUL, *Rolle und Bildung des Religionslehrers*, u: »Der evangelische Erzieher« 44(1992)4, str. 324.

drugima. To znači dobro razmisliti jesu li sadržaji, metode i didaktička sredstva dovoljno u službi učenikova očovječenja. U tom smislu on se uostalom može izravno nadahnjivati Isusovom riječju kad, u raspravi s farizejima navezan na oblike i metode, kaže: »Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote« (Mk 2,27). Tome se pridodaje da je Isus svoju ljubav prvenstveno iskazao siromašnima, slabima i rubnima. Svakako, školskom vjeroučitelju nije lako prihvatiti da satovi školskog vjeronauka nikad ne dovedu do istinskog susreta. Nažalost, to danas nije izuzetak, u situaciji u kojoj mnogi mladi ne pokazuju nikakvo zanimanje za religiozno. Sinodalni tekst opredjeljuje se u ovom slučaju za kritičku solidarnost s učenicima. Nastavnik mora ozbiljno uzeti njihova pitanja, mišljenja i osjećaje kao izričaj aktualnog iskustva svijeta i pritom se ne mora nužno slagati s njima. Unatoč većoj učiteljevoj kompetentnosti kad je riječ o sadržajima, »nastavnici i učenici se pred Bogom na isti način ispituju i na isti način uče«¹⁰. Nastavnik mora čak biti spreman dopustiti da ga iskustva mladih učenika osobno stave u pitanje, ali treba i sučeliti pitanja koja mladi postavljaju s iskustvima drugih i s evanđeljem.

Školski vjeronauk kao autentično služenje učenicima, bilo onima koji su angažirani i zainteresirani bilo onima koji su indiferentni, pretpostavlja nesebično darivanje. Iako njegovi naponi nisu »nagrađeni« većim sudjelovanjem u vjeri i u životu Crkve, školski vjeroučitelj može živjeti svoje djelovanje kao kršćansko i crkveno dijakonalno darivanje mladima. Ponuditi pomoć za uspješan život – što je srž evanđelja – konkretan je oblik dijakonije koji je od središnje važnosti za kršćanski navještaj.

Danas se religiozni odgoj ne može zamisliti bez dijaloga s osobama koje različito misle ili vjeruju, bez sučeljavanja s drugim religijama, svjetonazorima i vrijednos-

nim prosudbama. U Konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu »*Gaudium et Spes*«, Drugi vatikanski sabor je osvjetlio pozitivno značenje koje za kršćane dobiva dijalog »sa svim ljudima«¹¹. I dijaloška sposobnost je dio temeljnih vjeroučiteljevih stavova. U dijalogu s drugima, on uči bolje poznavati i samoga sebe. Iz dijaloga s drugim videnjima svijeta i poimanjima vrednota mogu se razviti bolje spoznaje i može se bolje cijeniti vlastita vjera. Dijalog međutim pretpostavlja da se znaju podržavati vlastita uvjerenja, da se istovremeno poštuju mišljenja drugih i da se ima hrabrosti ne izbjegavati i kritički dijalog. Dijalog s učenicima pretpostavlja sposobnost slušanja i ozbiljnog prihvaćanja njihovih mogućnosti, njihovih problema i njihovih sumnji u odnosu prema vjeri u Boga i prema kršćanskoj poruci. Stoga je nužno otvoreno ozračje u razredu. Danas, barem u Njemačkoj, školski razred često nudi jedinu mogućnost uspostavljanja stvarnog dijaloga između vjernika, nevjernika i vjernika drugih vjeroispovijesti i religija. U tom smislu, vjeroučiteljevo stajalište predstavlja mogućnost za sveukupnu Crkvu: »Crkvi je potreban školski vjeroučitelj kao onaj tko, zahvaljujući školskom vjeronauku u školi, može stupiti u dijalog i s mladima koji su daleko i s mladima koji ne vjeruju.«¹² Taj dijalog školskom vjeronauku nudi mogućnost da konkretno shvati koliko su ateizam, agnosticizam i oblici nekršćanske religioznosti prošireni u današnjem društvu i koliko je osjetljivo i složeno govoriti o Bogu na prikladan način. Zadaća je školskog vjeroučitelja konkretno postaviti pitanje koje se odnosi na Boga. I učenici mogu otkriti nove puteve prema

¹⁰ A. EXELER, *Der Religionslehrer als Zeuge*, u: »Kathetische Blätter« 106(1981), str. 5. i 8.

¹¹ *Gaudium et spes*, br. 92.

¹² *Usp. Vjeronauk u školi*, str. 42, br. 2.8.6.

Bogu. S toga gledišta, i nastavnici uvijek ostaju »subjekti koji uče«. Dijaloški i komunikacijski stav u školskom vjeronauku nudi moguću pomoć u konkretiziranju i ponovnom izricanju kršćanske vjere danas.

Školski vjeroučitelj mora naučiti odvojiti vrijeme samo za sebe. Potrebno mu je vrijeme za upoznavanje Boga i za njegovo kršćansko priznavanje i ispovijedanje. Stoga je strpljivost temeljni stav onoga tko je angažiran u religioznom odgoju. Teže od sučeljavanja s izričitim odbacivanjem katoličkog vjeronauka za njega je pronicanje »posvemašnje nezainteresiranosti« mnogih učenika.¹³ Danas se on često mora kretati u onom području koje prethodi vjeri i složenim pitanjima i problemima koji se odnose na čovjeka kao takvog. Napokon, nije uopće sigurno da će školski vjeroučitelj uspjeti otvoriti vrata vjere. Često su učenici zainteresirani za produbljivanje nekog problema s antropološkog ili sociološkog stajališta, ali tumačenje ili produbljivanje iste teme s biblijskog ili kršćanskog stajališta smatraju suvišnim. Nasuprot tome, činjenica je da biblijske pripovijesti i iskustvo kršćanskoga života, koji otvaraju drugačiju perspektivu iz koje je moguće promatrati život, omogućuju neočekivano produbljivanje svakodnevnih iskustava i mogu dovesti do iskustva vjere.

2.5. *Školski vjeroučitelj kao svjedok vjere u školskom okruženju*

Školski vjeroučitelji su prije svega učitelji. Njihova je zadaća potaknuti, prenositi i razvijati spoznaje koje se odnose na fenomen religioznoga. S druge strane značajno je da danas mnogi žele nastavnika koji će biti i svjedok. Prošlo je vrijeme kada se uloga školskog vjeroučitelja kao svjedoka tumačila negativno. Danas se općenito traže svjedoci, jer mladi čovjek »radije sluša svjedoke nego učitelje, ili ako sluša

učitelje, sluša ih zato što su svjedoci«¹⁴. Temu školskog vjeroučitelja kao svjedoka u svoje je vrijeme Adolf Exeler formulirao ovako: »ono što nedostaje i što mnogi traže jest prisutnost uvjerljivih svjedoka« i »onaj tko bi se, kao školski vjeroučitelj, ograničio na vršenje uloge, bez osobnog uključivanja, ponudio bi poruku koja ne može govoriti učenicima«¹⁵. Poznato je da su učenici pozorniji i da su im draži oni nastavnici koji govore polazeći od svoga osobnoga iskustva vjere, nego oni koji se ograničavaju na prenošenje običnih teoretskih pojmova. Valja uspostaviti ravnotežu između ta dva vida.

Govoriti kao svjedok pretpostavlja sposobnost davanja prostora vlastitim osjećajima i govoriti u prvoj osobi. Školski vjeroučitelj treba čvrsto vjerovati da on, pomoću povijesti i alternativnih stavova koje crpi iz kršćanske biblijske tradicije, može autentično služiti mladima, tim više što je vjera često izražena suprotno iščekivanjima, željama i načinima ponašanja koji se smatraju dostojnima čovjeka. Pomoću katoličkog vjeronauka može se ponajprije izgraditi neka vrsta brane protiv površnosti i veza tipičnih za mnoge mlade, a školskom se vjeroučitelju pruža mogućnost da konkretno svjedoči svoju vjeru u snagu uskrsnuća kršćanske poruke. To svjedočanstvo može osobu probuditi iz banaliziranja i povesti je prema istinski novom životu.

Sadržaj svjedočanstva školskog vjeroučitelja ne stavlja u središte njegovu osobu, nego velike vjerske i moralne likove, posebice one iz biblijske i kršćanske tradicije, te osobu i djelo Isusa Krista. Te pripovijesti o životu i vjeri autentična su te-

¹³ SEKRETARIAT DES DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ (ur.), *Zum Berufsbild und Selbstverständnis des Religionslehrers*, Bonn, 1983, br. 12.

¹⁴ PAPA PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976, br. 41 (str. 33-34).

¹⁵ A. EXELER, *Der Religionslehrer als Zeuge*, str. 5 i 8.

ma dijaloga i procesa učenja. Da bi se to postiglo, školskom su vjeroučitelju na raspolaganju razna didaktička sredstva. Najvažniji medij komuniciranja vjere svakako je sam nastavnik kao osobni medij.¹⁶ Oni koji primaju svjedočanstvo, stvaraju određeni sud o istini onoga što im se svjedoči, posebice polazeći od vjerodostojnosti svjedoka.¹⁷ Činjenica da je svjedočanstvo u školskom okruženju ograničeno, ništa ne oduzima od te temeljne istine.

Školski vjeroučitelj treba uvijek zadržavati dostatan odmak, tako da navještaj vjere može govoriti sam po sebi. Odmak je izričaj duboke vjere u djelotvornost Božje riječi i za mlade. U današnjoj situaciji, školski vjeroučitelj treba se predstaviti i uvjerljivo i tolerantno: »Školski je vjeroučitelj pozvan govoriti o onome što je za njega važno svjedočeći svoju vjeru, ali i upotrebljavajući govor koji je prikladan za poučavanje-učenje, poštujući istovremeno i slobodu učenika...«¹⁸

3. DUHOVNO UKORJENJENJE ŠKOLSKOG VJEROUČITELJA

Kako bi vršili svoju ulogu, školski vjeroučitelji trebaju dopustiti da ih motiviraju i nadahnjuju razni vidovi kršćanskoga života. Gdje će međutim oni sami pronaći nužno duhovno ukorjenjenje koje će im dati snagu u njihovom radu i omogućiti im da izravno, po svom angažmanu, iskuse nešto od Isusovog obećanja: »Dodoh da život imaju, u izobilju da ga imaju« (Iv 10,10)? Nije lako biti školski vjeroučitelj. Je li još uopće moguće s optimizmom vršiti tu zadaću? Nudi li navještaj vjere u vezi s time potrebnu duhovnu hranu?

3.1. *Vjeroučiteljeva proročka zadaća*

Onaj tko hrabro vrši svoju ulogu vjeroučitelja, moći će u tome otkriti i izvor dubokoga duhovnog iskustva. U svakom

slučaju, pretpostavlja se da se ne zatvara u samoga sebe i u svoje horizontalne odnose, nego da pokazuje zanimanje za sve ono što nadilazi zemaljsko obzorje i čovjeka otvara prema Bogu. Odatle proizlazi duhovnost koja se hrani u svakodnevnoj praksi. U kršćanskom smislu, duhovnost je neizbježno povezana s konkretnim i životnim odnosom s Bogom, što se prije svega temelji na objavi i na prihvaćanju Božjega dara, koji nam također uvijek dolazi posredstvom izričaja vjere drugih. Sve to npr. postaje očito u djelovanju proroka koji dopuštaju da ih zahvati Božji navještaj te ga iznova oblikuju svojim riječima i svojim djelovanjem. Ne težeći izravno prema konkretnim rezultatima, prorok nastoji komunicirati slušatelju nov život i usmjeriti ga prema Bogu. Ne uočava li se možda određena povezanost između proroka i školskog vjeroučitelja? Ni školski vjeroučitelji nisu samo prenositelji spoznaja i obavijesti jer uvijek potiču i reakcije koje teže prema rastu i dobru mladih.¹⁹

3.2. *Povezanost kao mogući put prema vjeri*

Najvažnija značajka onoga tko vrši odgojnu službu danas je relacijska i komunikacijska sposobnost. I školski vjeroučitelji nastoje uspostaviti sve uspješniju komunikaciju s mladima koji su im povjereni. S pravom se očekuje da znaju pomoći mladima izliječiti ili nadići prijelome koji su se pojavili u njihovu odnosu s drugima. Stoga su potaknuti da »izađu iz sebe« i su-

¹⁶ Usp. A. MÖNNICH, *Der Religionslehrer. Glaubenszeuge als personales Medium im Religionunterricht der Sekundarstufe II*, Altenberge, 1989, str. 127.

¹⁷ Isto, str. 53-54.

¹⁸ *Zum Berufsbild und Selbstverständnis des Religionslehrers*, br. 27.

¹⁹ Usp. s time u vezi: D. FEDERSPIEL, *L'education, un chemin vers Dieu*, u: »Lumen Vitae« 57(2002), str. 191-198.

čele se s pitanjima i problemima svojih su-govornika. Upravo tu oni otkrivaju mo- gući izvor duhovnosti. Kao što je Abra- ham ostavio svoju zemlju, svoju kulturu i svoju sigurnost, kako bi pronašao nov plo- dan način življenja (Post 12), tako su i školski vjeroučitelji pozvani da izađu i po- đu prema mladima. U tome smislu nije značajna samo njihova relacijska sposob- nost i njihova predmetna kompetentnost, nego nadasve njihov temeljni stav koji ih osposobljava da mlade promatraju kao oso- be koje su stvorene na sliku Božju. Svojim odnosima, koji se grade strpljivo i s povje- renjem, oni učenike potiču da učine kora- ke koji su nužni za njihov razvoj. Osim toga, mladi su uvijek sučeljeni i s prijelazi- ma u rastu za koje im je potrebna podrška odraslih. Školski vjeroučitelji mogu gledati kao na svoju zadaću njegovanje povjerenja da će, posredstvom njihova prisustva i dje- lovanja, njihovi učenici uspjeti učiniti po- trebne korake. Izazov se sastoji u tome da u školi budu istinski branitelji djece i mla- dih, pažljivo nastojeći poštivati dostojan- stvo svakoga od njih. Tu pažnju vjerouči- telj razvija pomoću empatije, milosrđa i osjećaja za misterij u svakome pojedincu.

S ovoga su stajališta vjeroučitelji poput pastira koji prate svoje mlade učenike na putu njihova razvoja i rasta njihove samo- stalnosti. Vjeroučitelj se tako pridružuje Isusu, dobrom pastiru, poprimajući nje- gov mentalitet (Iv 10, 11.14). Možda će tako uspjeti shvatiti da Stvoritelj djeluje u onim učenicima koji su njemu povjereni.

3.3. *Za značajan savez*

Odgajanje, poučavanje i učenje danas se promatraju kao kolektivno djelo. Od nastavnika se traži da međusobno razmje- njuju spoznaje i sposobnosti te da uče jed- ni od drugih. Međutim, njihovi najvažniji partneri zapravo su učenici, koji su pozva- ni dati svoj odgovor. Danas više nije samo

po sebi razumljivo da su učenici aktivni na školskom vjeronauku. U toj situaciji školski se vjeroučitelji mogu nadahnjivati »duhovnošću saveza«. Ona im može dati snage da u svojim učenicima pokrenu ono što su otkrili kao nešto dragocjeno za njih same i čega se oni sami ne mogu odreći. Polazeći od te duhovnosti, učitelj se uklju- čuje u taj savez i promiče rast i uspjeh mla- dih. Svjestan je da je put često težak i pun prepreka, ali upravo polazeći od tog du- hovnog uvjerenja on se može odvažiti i da- lje vjerovati u mlade. Bez takva povjerenja ne može uspjeti nikakav istinski odgoj. Osim toga, važni su i odnosi prema uče- nicima, zbog čega je nužno da nastavnik pro- uči i preispita svoju sposobnost za uspo- stavljanje pozitivnih odnosa s mladima. Pozvan je, u duhu saveza, uvijek iznova učenicima iskustveno pokazivati da ih pri- hvaća, i to ne prvenstveno zbog emocio- nalnih razloga nego poradi kršćanskog na- čela ljubavi prema bližnjemu, *kršćanske djelatne ljubavi* kako je predstavlja Pavao u Poslanici Korinćanima (1 Kor 13,3-7). Napokon, odgojni rad izvire iz nade, bez koje je uzaludan svaki odgojni pothvat. Iz nade izrasta optimizam. Konkretna vjero- učiteljeva nada ne opravdava se bez pove- zanosti s nadom Crkve koja svoju nadu gradi na vjeri u uskrsnuće.

4. ODGOJ KAO IZVOR DUHOVNOSTI

I sama djelatnost poučavanja i odgoja može postati mjesto iz kojega izvire du- hovnost i put kojim se ide prema duhov- nosti. Evanđelje pokazuje tu perspektivu riječima: »Tko god primi ovo dijete u moje ime, mene prima. A tko mene prima, pri- ma onoga koji me je poslao. Doista, tko je najmanji među vama svima, taj je velik!« (Lk 9,48). Učiteljima i odgojiteljima Bog pomaže da u srcu istinski humanizirajućeg odgojnog odnosa iskustveno dožive njego-

vo aktivno prisustvo. Za njih se duhovnost ne ostvaruje pokraj nego usred njihovih svakodnevnih zadaća.²⁰

Formativni hod neke osobe je dugačak, a zahtijeva napor i vrijeme. Nisu isključeni iznenađenja, prepreke i neuspjesi. Učitelje se sve više potiče na strpljivost i poniznost. To iskustvo liječi jer čini svjesnima da ljudi ne mogu sve. Onaj tko želi postići sve, lako bi se mogao obeshrabriti zbog otpora na koji će sigurno naići. S druge strane, iskustvo granice i neuspjeha potiče na povjerenje u drugoga i pomaže rast sposobnosti shvaćanja značenja nesebičnog darivanja.

Uspiju li nastavnici poteškoće i otpore promatrati u svjetlu vjere, u njima se rađa nova osjetljivost. Ništa nije konačno izgubljeno, jer ono što je nesavršeno unatoč razočaranjima vodi prema nadi, kao što se može razabrati u Isusovim riječima dobrom razbojniku: »Danas ćeš biti sa mnom u raju« (Lk 23, 43). Ta tvrdnja izriče temeljnu dimenziju kršćanskog odgoja: opraštanje. Oprostiti znači »dati unatoč nečemu«,

i onda kad se drugi nema više čemu nadati. U odgojnom okruženju, oprostiti znači i darovati drugima njihovo istinsko dostojanstvo, koliko se god teško i »besmisleno« to moglo činiti. Da bi mogao oprostiti, čovjek treba uvijek iznova učiti. Možda jedino učitelji koji su osobno doživjeli iskustvo praštanja sebi samima, mogu istinski opraštati drugima.

Učitelji odgajatelji mogu se uvijek pozvati na slike iz evanđelja, posebice na sliku dobrog pastira. Isus je pratitelj na putu, onaj koji vodi k Ocu. Osobno i zajedničko čitanje Evanđelja, odgojno gledište, meditiranje Isusovih riječi i djela koji su toliko bogati značenjem, kao i razgovor o njima u školi, u župnoj zajednici ili na drugim mjestima, omogućavaju ne samo sve bolje poznavanje Isusova stava o odgoju nego i njegovo pounutarnjenje i sposobnost da ga se pretvori u praksu.

²⁰ Usp. X. THEVENOT, *Repères éthiques pour un monde nouveau*, Mulhouse, 1989, str. 136-145.